

- школьників: посіб. для учителів допомогат. шк. / Михайл Федотович Гнездилов. – М. : Учпедгиз, 1947. – 135 с.
5. Петрова В. Г., Белякова И.В. Психология умственно отсталых школьников учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. Г. Петрова, И. В. Белякова. – М. : Издат. центр "Академия", 2002. – 160 с.
6. Синиця І. О. Психологія усного мовлення учнів 4-8 класів (монолог) / Іван Омелянович Синиця. – К. : Рад. школа, 1974. – 207 с.
7. Соботович Є.Ф. Особливості засвоєння лексики розумово відсталими дітьми / Є.Ф. Соботович // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: наук.-метод. Зб. / Ін-тут спец. педагогіки АПН України. – К., 2004. – Вип. 5. – С. 304-308.

The article deals with the development of communication skills in mentally retarded pupils of 5-6 classes. Presented and explained methodological conditions and exercises that can be used to develop communicative skills of students in Ukrainian language lessons.

Keywords: communicative abilities, mentally retarded students, grammar knowledge, speech abilities.

Отримано 23.9. 2013

УДК 376-056

Н.А. Гіренко

ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗАСВОЄННЯ УЧНЯМИ РОЗДІЛУ "БЮДЖЕТ СІМ'Ї" НА УРОКАХ СПО В ДОПОМІЖНІЙ ШКОЛІ

В статті відображені результати засвоєння учнями з особливими потребами вміння користуватися бюджетом сім'ї за програмою курсу соціально-побутового орієнтування в допоміжній школі.

Ключові слова: соціально-побутове орієнтування, бюджет сім'ї, економічні знання, родинні стосунки, складові бюджету сім'ї.

В статье отражены результаты усвоения учащимися с особенными проблемами умения использовать бюджет семьи, в соответствии с программой социально-бытовой ориентировки вспомогательной школы.

Ключевые слова: соціально-бытовая орієнтовка, бюджет сім'ї, економічні знання, відносини в сім'ї, складові частини бюджету сім'ї.

Незважаючи на значні досягнення в розробленні проблеми підвищення корекційного значення уроків СПО в допоміжній школі, деякі важливі питання її дотепер спеціально недостатньо вивчені.

Прилучення школярів до загальнокорисних справ, розвиток їх економічного мислення, навичок та вмінь раціонального використання доступних їм матеріальних цінностей, допомагають дітям збагнути соціальну значимість економіки, навчити цінувати загальнонародне, колективне, сімейне добро, економно витратити або зберегти все, що держава надала їм для навчання, праці, відпочинку, що зароблено їх батьками або руками самих учнів.

В спеціальній літературі питання формування в учнів життєвих вмінь і навичок в процесі навчання та їх практичне значення в житті людини представлені в роботах Дьяченко М.І., Бондаря В.І., Кандебович Л.А., Карвяліса В.Ю., Ковалева А.Г., Коноплястої С.Ю., Левітова Н.Д., Мирського С.Л., Павлової Н.П., Пінського Б.І., Плешканівської Г.М., Г. М Савіцької Г.І. та ін. Вони відмічали, що вирішення цього питання не тільки забезпечує якість засвоєння учнями навчального матеріалу, визначає корекційну спрямованість соціально-побутової орієнтації, але й сприяє адаптації дітей з особливими потребами в суспільство і їх реабілітації. Перед усім, це формування навичок і вмінь планування бюджету, що дозволяє вирішувати ряд життєво необхідних питань, сприяє інтеграції випускників спеціальних шкіл в суспільство.

Метою нашого дослідження стало вивчення обсягу та рівня знань у розумово відсталих учнів з соціально-побутового орієнтування і конкретно з розділу „Бюджет сім'ї”, який починають вивчати в допоміжній школі у 7-му класі.

У відповідності до програми з соціально-побутового орієнтування в допоміжній школі учні оволодівають наступними знаннями: складові частини бюджету сім'ї, заробітна платня членів сім'ї. Вони повинні вміти підраховувати бюджет сім'ї, складати довіреність на отримання заробітної платні тощо.

В ході дослідження ми прагнули з'ясувати, якими знаннями володіють учні на початку 8-го класу, що вони засвоїли в 7-ому класі про бюджет сім'ї, чи вміють застосовувати отримані знання на практиці.

З метою виявлення рівня соціальної зрілості та життєвого досвіду учнів нами вирішувалися наступні питання:

- Аналіз особистих справ учнів з метою вивчення сімейних відносин;
- Вивчення рівня знань учнів 8-го класів з загальноосвітніх предметів;
- Вивчення знань і соціально побутового досвіду учнів з вадами

інтелектуального розвитку включало: анкетування учнів 8-го класів, яке відображало засвоєння ними соціально-побутового досвіду та виявлення рівня знань учнів з розділу „Бюджет сім'ї” під час виконання ними вправи на підрахування прибутків сім'ї.

Анкетування включало питання: Що таке бюджет? З чого складається бюджет вашої сім'ї? Ким працюють ваші батьки? Чи знаєш скільки грошей в місяць заробляють твої батьки? Як ти вважаєш, вистачає вам грошей які заробляють твої батьки? Хто розпоряджається грошима в вашій родині? Чи знаєш ти скільки коштують хліб, молоко, м'ясо.

Про те, яким учні уявляють своє майбутнє життя ми судили за відповідями на наступні питання: Як ти гадаєш, навіщо планувати бюджет сім'ї? Ким ти хочеш працювати? Чому? Скільки ти плануєш заробляти, володіючи цією професією? Якими ви вважаєте першочергові потреби в сім'ї? Хто буде матеріально допомагати вам в майбутньому? Як ти гадаєш, з чого буде складатися твій сімейний бюджет, із яких доходів?

Для виявлення практичного вміння підраховувати прибутки сім'ї учням було запропоновано завдання, що включало такі питання: підрахувати прибутки сім'ї; з'ясувати сукупний прибуток сім'ї; середній прибуток на одного члена сім'ї.

Підрахунки прибутків сім'ї

№ п/п	Статті прибутків	За місяць						За рік
		I	II	III	IV	...	XII	
1.	Зарплата членів сім'ї							
2.	Пенсії							
3.	Стипендії							
4.	Допомоги							
5.	Прибутків з підсобного господарства							
6.	Прибуток від індивідуальної трудової діяльності							
7.	Інші прибутки (подарунки, премії, проценти на вклади, виграші)							
8	Заощадження за попередній місяць.							
Сукупний прибуток сім'ї								
Середній прибуток на одного члена сім'ї								

З метою вивчення сімейних відносин, умов в яких проживають діти, ми виходили з того, що положення розумово відсталої дитини в сім'ї дуже своєрідне, а знайомство з середовищем, в якому вона живе, дозволяє виявити вплив цього середовища на особистість учня і з'ясувати які потрібно застосовувати форми і засоби співпраці допоміжної школи і сім'ї.

Аналіз особистих справ учнів показав, що у повній сім'ї, де є матір і батько, виховуються 71% учнів, 25% дітей – мають тільки одну матір, а одна дівчинка – сирота. Майже 42% школярів походять з багатодітної родини. Сім'ї, де працюють всі дорослі складають лише 30%, один батько працює у третини дітей.

Майже у всіх батьків освіта середня. І працюють вони за такими професіями: крановик, механік, різноробочий, доярка, ті що доглядають худобу, пекар, пакувальник.

Під час вивчення оцінок в академічному журналі за першу чверть восьмого класу з таких предметів, як рідна мова, природознавство, математика, праця, було з'ясовано, що достатньо високий рівень знань мали 33,4% восьмикласників. Вони володіли навчальним матеріалом з даних дисциплін відповідно програми. Вчителі охарактеризували їх як дисциплінованих, відповідальних, вони були лідерами в класі. Більше половини (54%) учнів засвоювали знання з загальноосвітніх предметів на середньому рівні. При цьому вони мали високі оцінки з праці та фізкультури. Діти, що мали погані оцінки з усіх предметів, характеризувалися вчителями як ті, на яких не можна покласти, вони порушують дисципліну на уроках та за межами школи, до навчання відносяться недбало, без інтересу та бажання одержати позитивний результат.

Наступним питанням дослідження було з'ясувати якими знаннями, вміннями і навичками учні 8-го класу спеціальної школи володіють з розділу „Бюджет сім'ї” за допомогою анкетування і вправ на підрахування прибутків сім'ї.

Анкета включала в себе дві частини: бюджет моєї родини та як я уявляю своє майбутнє життя. Оскільки питання першої частини торкалися конкретно сімей дітей спеціальної школи Таня, яка є сиротою, на них не відповідала.

В кінці 7-го класу учні познайомилися з розділом „Бюджет сім'ї”, дізналися що таке бюджет, що кожна сім'я має матеріальні і духовні потреби, які задовольняються залежно від прибутків сім'ї.

Щоб розумно і найбільш повно забезпечити потреби всіх членів сім'ї, необхідно мати уявлення про організацію сімейної економіки. Кожен повинен бути сімейним економістом.

Однією зі складових частин сімейної економіки є бюджет. Це англійське слово означає розпис грошових прибутків і витрат на певний строк. Прибутки і витрати – складові частини бюджету.

Тому першим питанням було таке: Що таке бюджет?

Відповіді учнів 8-го класу на початку навчального року показали наступне. Біля половини старшокласників (45,9%) вважали, що це гроші сім'ї, для того щоб її забезпечити, що це гроші з заробітної плати, прибуток сім'ї, „Це гроші, які заробляють або складають, а потім щось купують”, „Гроші, які заробляють батьки”. Більшість школярів (75%), знали, з яких статей складається бюджет їхньої сім'ї (заробітної плати, пенсії, соціальна допомога), а 25% учнів не змогли відповісти на дане запитання.

Всі діти відповіли ким працюють їх батьки, тільки один хлопчик не знав відповіді на дане запитання. Скільки заробляють їх батьки, і що заробітна платня в цілому відповідає тим професіям, якими володіють їх батьки знали 58,3%. Половина (50%) старшокласників відповіли, що грошей які заробляють їх батьки їм вистачає, і відповідно стільки ж учнів відповіли, що грошей не вистачає. Тільки 12,5% дітей знали, що грошима розпоряджаються у сім'ї і мати і батько, у 8,3% учнів грошима розпоряджається лише батько. У 25% дітей - бабуся планує бюджет сім'ї, бо батьки не працюють, страждають на алкоголізм. Як ми пересвідчилися при аналізі особистих справ, що в багатьох сім'ях працюють лише матері, отже і бюджетом також розпоряджаються вони, бо як відповіла Кароліна: „Батькові гроші краще не давати, бо він їх проп'є”.

Майже всі діти знають скільки коштує хліб, але мало хто знає скільки коштує молоко й м'ясо. Що свідчить про те, що діти не приймають участі в плануванні бюджету, не ходять за продуктами до магазину.

Питання другої частини анкети вимагали від учнів: окреслити життєві плани на майбутнє; визначити шляхи реалізації життєвих орієнтацій (опанування професією, уміння раціонально планувати бюджет).

Більшість (66,7%) учнів не знають навіщо планувати бюджет сім'ї. Тільки дехто з них дали такі відповіді: „Для того, щоб були гроші”, „Для їжі, одягу, автомобіля”, „Бюджет потрібен для того щоб жити, щоб всі гроші не витратити”, „Щоб придбати потрібну річ”.

У подальшому житті учні уявляють себе далекобійником (хочу подорожувати), автослюсарем (хочу ремонтувати автомобілі, мотоцикли), перукарем (подобається робити людей красивими, робити зачіски), кухарем, вантажником, шофером, вихователем, художником. замивницею (тому, що сестра працює), трактористом. Тільки один учень не визначився з професією.

Понад 42% старшокласників не знають скільки вони планують заробляти грошей, володіючи обраною професією. Як правило вони називають суму „Щоб хватило прокормити сім'ю – 1150 гривень”, „Скільки зароблю будуть всі мої”.

Першочерговими потребами в сім'ї їжу і одяг вважають 83,3% учнів, при цьому 8,3% не змогли відповісти що є першочерговими потребами.

Були й такі відповіді: „Спочатку хочу одягти себе, а потім назбирати грошей на квартиру” (Кароліна;), „Телевізор” (Вова), „Гарний дім, меблі, тепло, вода” (Яна.).

На підтримку батьків в майбутньому розраховують 79,4% учнів. При цьому діти вважають, що в майбутньому будуть допомагати старшим, а на самих себе розраховують лише 33,3% учнів

Більшість старшокласників (83,2%) гадають, що їх бюджет буде складатися із заробітної плати, деякі розраховують на соціальну допомогу, допомогу батьків, хлопці розраховують на підробіток, інші не уявляють із яких доходів буде складатися в майбутньому їх бюджет.

На наступному етапі дослідження учням було запропоновано здійснити вправи на підрахунок прибутків сім'ї.

Аналіз робіт учнів показав, що лише двоє учнів змогли самостійно підрахувати прибутки сім'ї за місяць, два місяці, визначити сукупний прибуток на одного члена сім'ї. Інші потребували допомоги, і навіть після її надання не змогли правильно виконати вправи. Отримані дані свідчили про те, що у дітей відсутнє вміння підраховувати прибутки сім'ї, бо дітей, як правило, не залучають до сімейного бюджету.

Отримані в ході проведеного дослідження дані дозволили розділити учнів 8-го класу на 3 групи (таблиця 1).

Таблиця 1

**Розподіл учнів 8-го класу за рівнем
начальних досягнень з розділу "Бюджет сім'ї" на уроках СПО**

Рівні	Засвоєння учнями знань загальноосвітніх предметів	Показники знань та досвіду учнів з питань бюджету сім'ї	Навчальні досягнення учнів з розділу "Бюджет сім'ї" з курсу СПО
Високий	33,4 %	16,6 %	25 %
Середній	54 %	46 %	50 %
Низький	12,6 %	37,4 %	25 %

До групи високого рівня ввійшли учні, які надали найбільш вичерпні відповіді на питання анкети з розділу „Бюджет сім'ї”. Вони уміли підраховувати прибутки сім'ї. Ці учні, як правило, правильно і грамотно формулювали відповіді, підраховували бюджет. До них були віднесені 16,6% учнів.

Для цієї групи старшокласників характерним було успішне засвоєння знань з інших навчальних предметів. Вони живуть у благополучних сім'ях. Учні самостійно відповідали на запитання і виконували практичне завдання. Відповіді учнів цієї групи помітно відрізнялися від відповідей інших учнів повнотою та логічністю. Якщо їм було щось незрозуміло, вистачало лише натякнути, і діти правильно реагували на пораду. Ці учні добре навчаються, вони з гарних сімей, мають уявлення про бюджет і вміють підраховувати прибутки на місяць, два місяці,

визначити середній прибуток на одного члена сім'ї. Вчителі дітей з цієї групи охарактеризували як старанних, дисциплінованих, лідерів в учнівському колективі, що беруть активну участь в шкільних і класних заходах. Учні тримали себе спокійно, урівноважено, впевнено і склали наприкінці дослідження групу 25%.

До другої групи, середнього рівня, увійшли учні, які при відповідях на питання анкети та при підрахунку прибутків не завжди вміли правильно і грамотно дати відповіді на поставлені запитання, щодо бюджету сім'ї та практично виконати завдання. Найчастіше вони справлялися з завданням тоді, коли їм надавалася допомога збоку вчителя. З вправами на підрахунок прибутків сім'ї не справилися або справилися частково. За рівнем навчальних досягнень учні цієї групи були також віднесені до другого рівня. Вони виховуються в малозабезпечених сім'ях і не завжди отримують відповідну увагу з боку рідних. За навчальними досягненнями при вивченні курсу СПО вони увійшли до середнього рівня і склали 50% від всіх досліджуваних.

В третю групу, з низьким рівнем навчальних досягнень, були віднесені 25% восьмикласників. Вони не орієнтувалися в матеріалі з розділу „Бюджет сім'ї”, не знали нічого про бюджет своєї родини, поставлені питання не розуміли, потребували пояснення кожного з них. На питання відповідали одним або двома словами. Вправи на підрахунок сімейного бюджету їм складно було виконати навіть при отриманні допомоги. Ці діти виявилися з неблагополучних сімей, де батьки не працюють, страждають алкоголізмом, не займаються вихованням дітей. Вчителі охарактеризували їх як порушників дисципліни, на них не можна покластися, вони не користуються повагою в учнівському колективі.

Одержані результати дозволили прийти наступних висновків:

1. Учні 8-го класу спеціальної загальноосвітньої школи мають уявлення про бюджет сім'ї.

2. Але учні володіють цими знаннями неоднаково. Це пов'язане з тим, що в багатьох сім'ях мало уваги приділяється вихованню у дітей таких якостей, як вміння вести домашнє господарство, бути ощадливим, порівнювати прибутки з витратами. В сім'ях діти зрідка залучаються до планування сімейних витрат, або зовсім не залучаються.

3. Більшість дітей не можуть назвати заробітну платню батьків, вартість продуктів харчування. Це пов'язано, на нашу думку, з недостатньою орієнтацією в господарчо-побутових питаннях старшокласників допоміжної школи взагалі і грошових потребах зокрема.

4. Вони не володіють навичками планування, не вміють підраховувати бюджет сім'ї, розподіляти витрати.

5. Більшість восьмикласників слабо орієнтуються в питаннях заробітної платні на підприємстві, де вони збираються працювати.

6. Майже всі учні визначилися з вибором професії. Між тим професійні прагнення учнів не відповідають тим професіям, котрим вчать в школі-інтернаті. Діти обирають професії, якими володіють їх

батьки, і які характерні для місцевості в якій вони проживають. Це свідчить про те, що в школі недостатньо ведеться профорієнтаційна робота.

Одержані результати спонукають нас до висновку, що лише в тісному контакті з батьками, підвищуючи їх загальну і педагогічну культуру, школа

7. може досягти позитивних результатів при підготовці дітей з особливими потребами до самостійного життя, підвищить їх соціально-побутовий досвід, забезпечить їх реабілітацію у суспільство.

Список використаних джерел

1. Бондар В.І., Синьов В.М. Актуальні проблеми розвитку освіти дітей з обмеженнями життєдіяльності: шлях інституалізації до інтеграції // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка / За ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. – Вип. ХІІ. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – С. 8-14.
2. Долженко А.И. Методические пути социально-трудовой адаптации учащихся вспомогательной школы на уроках математики / А.И. Долженко // Научный вестник ЮУГ-ПУ им. К.Д. Ушинского : сб. науч. трудов. – Одесса, 2008. – № 6-7. – С. 52-59.
3. Колосова Е.Е. Приемы и методы формирования экономических понятий на уроках математики во вспомогательной школе. // Дефектология, 2001. – № 4. – стр.37-38.
4. Конопляста С.Ю. Воспитание готовности к хозяйственно-бытовому труду учащихся вспомогательной школы: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – М. : Ин-т дефектологии, 1991. – 17 с.
5. Кравченко Т.В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи: монографія / Інститут проблем виховання АПН України. – К.: Фенікс, 2009. – 416 с.
6. Татяничикова І.В. Шляхи формування життєвих компетентностей в процесі соціально-трудової адаптації і реабілітації учнів з вадами розвитку // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка / За ред. О.В.Гаврилова, В.І.Співака. – Вип. ХІІ. Серія: соціально-педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. – С.258-261.

In article results of mastering by pupils with especial problems of ability are reflected to use the family budget, according to the program of social orientation of auxiliary school.

Keywords: social orientation, the family budget, economic knowledge, relations in a family, families making the budget.

Отримано 17.9.2013